

Un model d'avantguarda cultural

Fa ara 60 anys naixia, a la ciutat de València, una editorial pionera de la literatura valenciana: L'Estel. En plena dictadura del general Primo de Rivera (1923/1930), el valencianisme cultural, va aflorar en una situació política de restriccions, que no va aconseguir, però, ofegar les necessitats d'expressió cultural.

Manuel Garcia

En els estudis fets sobre la cultura valenciana del període de Primo de Rivera a la segona república espanyola (1921-1939) es parla de L'Estel com una de les expressions culturals nacionalistes més significatives de l'època, amb les publicacions *Taula de Lletres Valencianes* (1927-1936), *Nostra Novel·la* (1930-1931), *El Camí* (1931-1934), *La República de les Lletres* (1934-1936), *Avant*, etc.

Tots els estudiosos del tema —Manuel Aznar, Enric Ferrer, Joan Fuster, Josep Iborra, Vicent Simbor, etc.— valoren la importància d'una de les primeres editorials a publicar en aquell període, dels primers llibres de poesia, assaig, lexicologia, narrativa i contes en valencià.

En el recull de llargues converses de Miquel Alberola i Alexandre Bataller amb els intel·lectuals del període: Lluís Guarner, Adolf Pizcueta, Sánchez Gosalbo i Enric Soler i Godes i Enric Valor, en parlar del tema de la Generació dels Trenta, el professor i escriptor Lluís Guarner (València, 1902-1987) anotava que L'Estel marca la data re-

cordant que la publicació de l'antologia *La poesia valenciana en 1930* —coordinada per l'escriptor i erudit Francesc Almela i Vives (Vinaròs, 1903-València, 1967), va fer possible que cada un dels poetes seleccionats, junt amb la seva biografia, adjuntara

la seua poètica. Això va permetre a Almela Vives, Bernat Artola Tomàs, Francesc Caballero Munoz, Miquel Duran Tortajada, Enric Duran Tortajada, Daniel Martínez Ferrando, Enric Navarro Borràs, Bernat Ortín Benedito, Artur Perucho, Carles Salvador, Maximilià Thous i Salvador Verdeguer, deixar testimoni dels seus criteris literaris, intel·lectuals i polítics sobre la cultura valenciana del període.

L'antologia *La poesia valenciana en 1930* (L'Estel, València, 1930) va ser una fita dins la sèrie de llibres publicats per L'Estel entre 1928 y 1930. Com aclaria la nota de presentació al primer volum de la col·lecció: «La literatura valenciana tindrà, per dret propi, un lloc —prosa i vers— en la col·lecció. I no mancaran els volums de mena especial: antologies, manuals, homenatges, curiositats».

D'aquesta manera editarien, entre 1928 i 1930, més de 6 volums, d'unes 128 pàgines, alguns amb làmines, a 2,50 pessetes, entre els quals podíem trobar: *L'Espill a trossos*, de F. Almela i Vives (València, 1928); *Blasco Ibàñez i València*, de Juli Just Gimeno (València, 1929); *Vocabulari Valencià-Castellà*, de Joan de Resa (València, 1929); *Proses de Viatge*, de E. López Chavarri; *Icar o la impotència*, novel·la d'Artur Perucho (València, 1929); *Contes per a infants (De la imaginació nòrdica)*, versió de l'anglès per Joaquim Reig (València, 1930) i *La poesia valenciana en 1930*.

A la col·lecció L'Estel hi ha els poetes, prosistes i assagistes valencians dels anys de la dictadura, els renovadors de la literatura valenciana del període republicà i una part, significativa, de la diàspora cultural valenciana de l'exili. És part de la Generació dels Trenta desfeta per la guerra, el franquisme i l'exili.

Més de mig segle després, calia recordar, a més de la importància d'aquella generació —els intel·lectuals democràtics i renovadors dels anys trenta— els trets culturals, estètics i artesanals d'una col·lecció on s'ajunten dos factors culturals importants: el criteri literari dels editors, suport d'una generació, i el bon gust del galerista Josep Mateu. □

L'Estel va conjugar els intel·lectuals de la República, els de la guerra civil i els de l'exili.